

Juteini 2016

Suomen kielen tapahtuma Hattula 12.6.2016

Suomiko vaikea kieli?

Neljän maanosan suomen kielen opiskelijat kertovat

Jaakko Juteini -seuran suomen kielen iltapäivä Hattulan Juteinitalon auditoriossa, Kauppatie 3, 13720 Parola. Hattula-päivien ke 8.6. – su 12.6. päätöstilaisuus **sunnuntaina 12.6.2016 klo 14.00–17.30**

13.00 Lounas esiintyjille Juteinitalon viereisessä ravintola Rosollissa

14.00 – 14.15 Avaus, Jaakko Juteini -seuran puheenjohtaja **Eero Ojanen**
14.15 – 14.30 Johdatus suomi A2-kielenä -opettamiseen, **Nauris Avots**, suomen kielen opettaja ulkomaalaisille
14.30 – 15.30 Kielipaneeli ”Suomiko vaikea kieli”, juontajana Jaakko Juteini -seuran varapj. **Jukka O. Mattila**
• **Jioconda Gonzalez**, lähihoitaja Dominikaanisesta Tasav.
• **Gabe Nyen**, vaihto-oppilas Wisconsinista USA:sta
• **Botond Vereb-Dér**, projektisuunnittelija Unkarista
• **Hodo Weyrah**, lähihoitajaopiskelija Somaliasta

15.30 – 16.00 Väliaika, kahvitarjoilu ravintola Rosollissa.

16.00 – 16.45 Mikä tekee suomen helpoksi tai vaikeaksi opetella? **Maisa Martin**, professori emerita, Jyväskylän yliopisto

16.45 – 17.30 ”Laulu Suomesta”, elokuva Jaakko Juteinista (45 min)

Jaakko Juteini
1781–1855

Esiintyjät

Jioconda Gonzalez, lähihoitaja

Olen kotoisin Dominikaanisesta Tasavallasta. Oma äidinkieleni on espanja ja olen asunut Suomessa kahdeksan vuotta. Suomen kieli on merkinnyt minulle itsenäistymistä, mahdollisuutta koulutukseen ja nyt ammatissa toimimiseen. Pidän tärkeänä pärjätä ja olla osana yhteiskuntaa. Suomen kielen opiskelun aloitin kotona. Opiskelin suomea ensin yksityisesti ja seuraavaksi TE-toimiston kautta. Suomen kielen oppiminen jatkuu edelleen.

Gabe Nyen, vaihto-oppilas

Olen 17-vuotias vaihto-oppilas Wisconsinista USA:sta. Suomessa kiehto kielen erikoisuus. Haluan oppia suomea tämän vuoteni aikana. Ajattelen, että suomea pitää opettaa itselle. Jo toisessa isäntäperheessäni en puhunut enää mitään englanniksi. Suomalaiset puhuvat ulkomaalaiselle aivan eri tavalla englanniksi ja suomeksi. Kun palaan kesällä Wisconsiniin, täältä tulee sinne vuodeksi suomalainen vaihto-oppilas. Hän on tyttö.

Botond Vereb-Dér, projektisuunnittelija

Olen muuttanut Suomeen rakkaudesta kieleen kahdeksan vuotta sitten. Unkarissa yliopistoympäristössä kieltä oppineena näkemykseni opetukseen ja kielen rooliin integraatiossa vieraan yhteiskuntaan on ehkä erilainen verrattuna suomalaisten näkemyksiin. Maahanmuuttajien kielikurssien laatua pitäisi parantaa ja toimintaa pitäisi monipuolistaa mielestäni. Opetuksesta huumori ei voi puuttua sen kautta yhteiskuntaan paremmin voi tutustua.

Hodo Weyrah, lähihoitajaopiskelija

Muutin Suomeen kolme vuotta sitten Somaliasta 17-vuotiaana pakolaisena. Kahdeksan kuukauden suomen kielen kurssin jälkeen aloitin maahanmuuttajien ammattiin valmistavan koulutuksen. Opiskelemalla kieltä halusin olla mukana yhteiskunnassa ja hoitaa itse asiani. On vain ollut vaikeaa päästä puhumaan suomalaisten kanssa. Äskettäin sain ystäviä vanhusten palvelutalosta, jonka viikoittaiset keskustelut ovat hyvää harjoitusta.

- **Eero Ojanen**, pj, Jaakko Juteini -seura ry, eero.ojanen@ppa.inet.fi, 040 5716 200
- **Jukka O. Mattila**, vpj, Jaakko Juteini -seura ry, jukka.o.mattila@pp.inet.fi, 050 9101 596
- **Nauris Avots**, suomen opettaja ulkomaalaisilla, nauris.avots@inbox.lv, 046 8441 070
- **Maisa Martin**, professori emerita, maisa.martin@jyu.fi, 050 5854 738

**Seuraavilla sivuilla
lehtijuttu 22.6.2016
sekä professori
emerita Maisa Mar-
tinin esitelmä**

Helppo vai vaikea suomen kieli?

MIELIPIDEVIERAS

Maisa Martin

maisa.martin@jyu.fi

Suomalaiset levittävät mielellään uskomusta suomesta vaikeana kielenä. Tavallisin oppijalle kohdistettu kysymys onkin: Miksi opiskelet suomea? Sehän on niin vaikeaa!

Uskomus suomen kielen ylivertaisesta vaikeudesta voi johtua kahdesta syystä: Se saa suomalaiset näyttämään muita älykkäämmiltä. Sillä voi myös pyrkiä pitämään tulokkaat suomen kielen ulkopuolella.

KIELITIETEEN PERUSTEISIIN kuuluu, että kaikki kielet ovat yhtä helppoja tai vaikeita. Lapset oppivat puhumaan saman ikäisinä olipa kieli mikä tahansa. Kyse ei ole erikielisten lasten synnyntäisen lahjakkuuden eroista: vastasyntynyt oppii ympäristönsä kielen vaikka ei geneettisesti kuuluisikaan sitä puhuvaan väestöön.

Tuhannet ihmiset opiskelevat ja oppivat suomea joka vuosi. Suomi toisena kielenä (eli oppijalle uutena mutta oppimisympäristön pääkielenä) on kuulunut koulujen opetusohjelmaan vuodesta 1994. Yhä useammat käyttävät suomea ensikielensä ohella joka päivä.

Myytti suomen kielen vaikeudesta liittyy kielten väliseen etäisyyteen. Virolaisista suomi ei ole vaikea kieli, koska siinä on ennestään paljon tuttua. Useimmat suomen oppijat kuitenkin osaavat ennestään kieliä, joiden rakenne ja sanasto ovat tyystin erilaiset kuin suomen kielen. Taitettavana on siis pitempi matka.

SUOMALAISET PITÄVÄT usein englantia helppona kielenä. Jokainen on oppinut englantia ympäristöstään, sitähan tulvii mainoksista ja elokuvista ja monen puheestakin. Se on tullut tutuksi kuin varkein, opettelematta. Mutta kun alkaa käyttää englantia niissä vaativissa tilanteissa, joissa maahanmuuttajat joutuvat suomea käyttämään, huomaa-kin äkkiä kielitaitonsa rajallisuuden.

Kielitaitotarpeet määrittelevät siis kielen vaikeutta. Pikkulapset näyttävät oppivan uuden kielen helposti, mutta eipä heidän tarvitsekaan hakea työpaikkaa tai täyttää Kelan lomakkeita, vaan puheenaiheet ovat hyvin konkreettisia.

OPPIMISEN SOLMUKOHDAT ovat eri kielissä myös eri paikoissa: suo-

nessa törmää heti alkuun mutkikkaaseen taivutukseen, kun taas perussanavaraston omaksuttuaan huomaa, että uudet sanat koostuvat usein tutuista palasista. Englannissa pääsee helposti alkuun, mutta sitten törmää loputtomiin uusiin sanoihin ja hienovaraisiin eroihin.

Opetusperinne voi myös aiheuttaa ongelmia. Kielioppikeskeisyys on haastavaa, kun opittavana on mutkikas taivutussysteemi. Viestinnällinen lähestymistapa toimii paremmin, kun tavoitteena on oppia nopeasti toimimaan uudessa ympäristössä.

Myytti suomen kielen vaikeudesta liittyy kielten väliseen etäisyyteen.

Kieliopillisen analyysin paikka tulee myöhemmin. Moni joutuu myös oppimateriaalien ja sanakirjojen puutteessa edelleen kiertämään suomen kieleen englannin kautta, vaikka muista ennestään osatuista kielistä olisi paljon suorempeä reittejä suomeen.

SUOMESSA ON TOKI piirteitä, jotka kieliopillisesti kuvattuina ovat todella mutkikkaita. Tavalliset sanat taipuvat usein epäsäännöllisesti eikä öisin ala edes samalla kirjaimella kuin yö, joka pitäisi

etsiä sanakirjasta.

Suomen helppoutena pidetään usein säännöllistä kirjoitusjärjestelmää: kukin äänne kirjoitetaan aina samalla kirjaimella. Se helpottaa toki oppimista, mutta suomea ei kuitenkaan kirjoiteta niin kuin puhutaan. Päinvastoin: puhe eroaa kirjoituksesta hyvin paljon niin rakenteeltaan kuin sanastoiltaankin ja alueellinen ja tilanteinen vaihtelu on suurta.

Sanaston oppimista helpottaa suomessa artikkeleiden puute. Ei tarvitse joka sanasta muistaa, onko se der, die vai das kuten saksassa. Ääntämistä helpottaa se, että paino on aina sanan alussa, kun taas pitkät ja lyhyet äänneet taas ovat vaikeita melkein kaikille oppijoille.

SUOMALAINEN RYHTYY harvoin juttusille, jos puhuja kuulostaa vähänkin vierasmaalaiselta. Vaikeinta suomen kielen oppimisessa on siten puhekumppaneiden puute. Tulijoiden tehtävänä on oppia suomea, suomalaisten tehtävänä on sietää uudenlaisia tapoja puhua suomea. Puhumaan oppii vain puhumalla.

Kirjoittaja on Jyväskylän yliopiston suomen kielen professori emerita.

Kirjoitus perustuu Jaakko Juteini-seuran tilaisuudessa 12.6.2016 pidettyyn esitykseen.

Professori emerita Maisa Martin

Mikä tekee suomen helpoksi tai vaikeaksi opetella

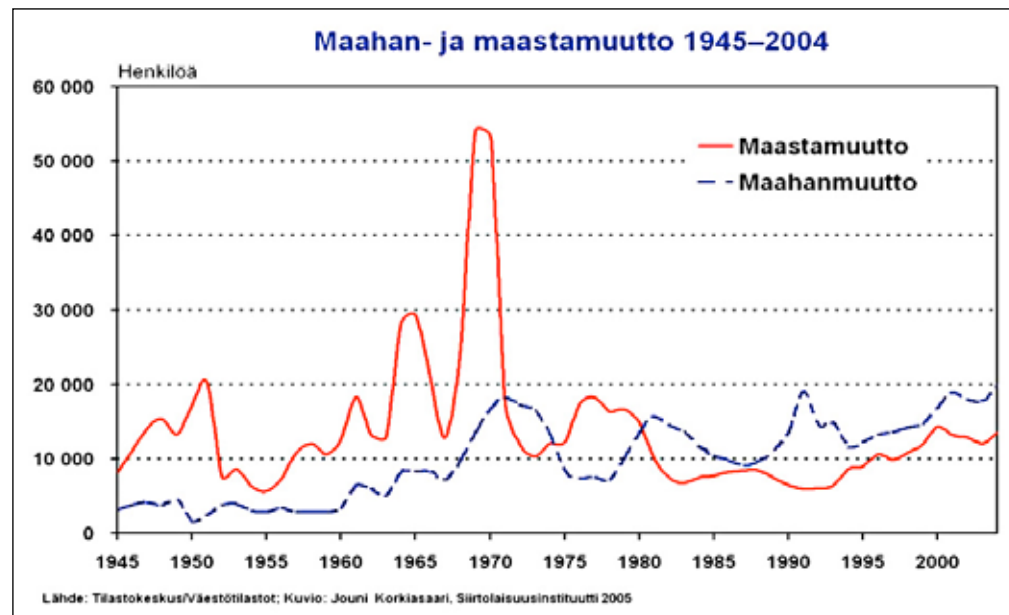
Esitelmä Jaakko Juteini -seuran tilaisuudessa
”Suomiko vaikea kieli”, Hattula 12.6.2016

Suomi toisena kielenä on ollut peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmissa äidinkieli-oppiaineen yhtenä oppimääränä vuodesta 1994. ”Finska”-oppiaineen historia sen sijaan ulottuu paljon kauemmaksi, vuoteen 1843, jolloin sitä alettiin opettaa Suomen ruotsinkielisissä kouluissa. Ensimmäiset suomen kielen kieliopit ja oppikirjat tehtiin 1700-luvulla ruotsinkielisiä virkamiehiä ja pappeja varten, siis muunkielisille. Lähtökohdat olivat tuolloin hyvin käytännönläheiset, annettiin esimerkiksi valmiita lauseita, joita kyydittävä voisi pitkillä metsätaipaleilla sanoa suomenkieliselle renkipojalle tämän reessä istuessaan.

”Kieliopista kommunikaatioon – Suomi toisena ja vieraana kielenä -oppikirjat vuosina 1866–1953”. Hän tutki oppikirjojen kirjoittajia ja käyttäjiä sekä kieliopin asemaa oppikirjoissa, tekstilajeja, tekstien sisältöjä ja opetusmenetelmiä.

Yliopistoissa suomi toisena kielenä -opetuksen laajeneminen ja tieteellinen tutkimus alkoi varsinaisesti 1990-luvun alussa. Tähän kimmokkeen antoi muutoliike. Pääosin Ruotsiin 1960- ja 1970-luvulla suuntautuneen maastamuuton jälkeen Suomi muuttui 1980-luvun alusta maahanmuuttomaaksi. Tällöin alettiin tarvita tietoa siitä, kuinka ulkomaalaisille on opetettava suomea.

Kielen merkitys kotouttamisessa on toki aina ymmärretty tärkeäksi, mutta tosi toimiin ryhdyttäessä nousi esiin kysymys siitä, miten ja millaista kieltä olisi opetettava.

Kämmenmallin viisi osatekijää (kuva seuraavalla sivulla)

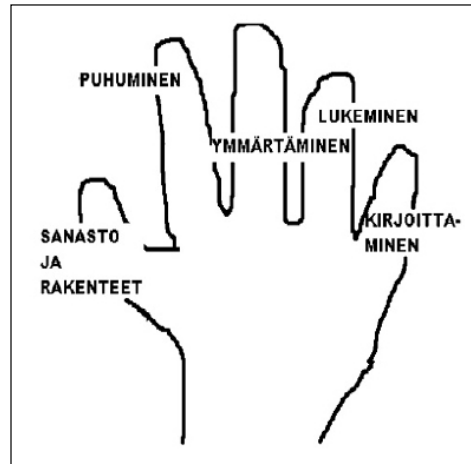
Kielitaidon osatekijöitä on havainnollistettu niin sanottua kämmenmallilla, jossa jokaiselle sormelle peukalosta pikkusormeen saakka annetaan merkitys: sanasto ja rakenteet / puhuminen / ymmärtäminen / lukeminen / kirjoittaminen. Vaikka jokainen sormi toimii erillään, kaikki ovat fysiologisesti tekemisissä toinen toistensa kanssa. Peukalo on yhteydessä kaikkiin sormiin, kämmen ohjaa sormien ja peukalon toimintaa ja koko käsi on osa kokonaisuutta. Aivan samalla tavalla mainitut kielen opiskelun viisi osatekijää ovat enemmän tai vähemmän yhteydessä toinen toisiinsa.

Suomen kieltä on pitkään opetettu sanoina ja rakenteina. Kielen viestinnällinen käyttötaito on kuitenkin oppijoille rakenteita ja irrallisten sanojen listoja tärkeämpi, joten nämä ovat asettuneet sivurooliin suomen kieltä muunkielisille opetettaessa.

Kielitaidon kehittymistä havainnollistetaan sujuvuuden, tarkkuuden ja komp-

leksisuuden käsitteillä. Sujuvuus on jokaiselle tuttu käsite, vaikka vaikeasti määriteltävissä. Tarkkuus merkitsee lähinnä virheettömyyttä ja kompleksisuus sitä, kuinka monimutkaisia rakenteita opiskelija hallitsee.

Vuonna 1993 otettiin käyttöön yleiset kielitutkinnot. Taitotasoa on kuusi: A1, A2, B1, B2, C1 ja C2, joista viimeksi mainittu kuvaa parasta hallintaa. Kieleenkäyttäjän taitojen sijoittaminen tietylle taitotasolle on ongelmallista sekä opetuksessa että oppimisen arvioinnissa. Sujuvuudessa, tarkkuudessa ja kompleksisuudessa opiskelija voi olla kussakin samanaikaisesti useilla eri taitotasolla.

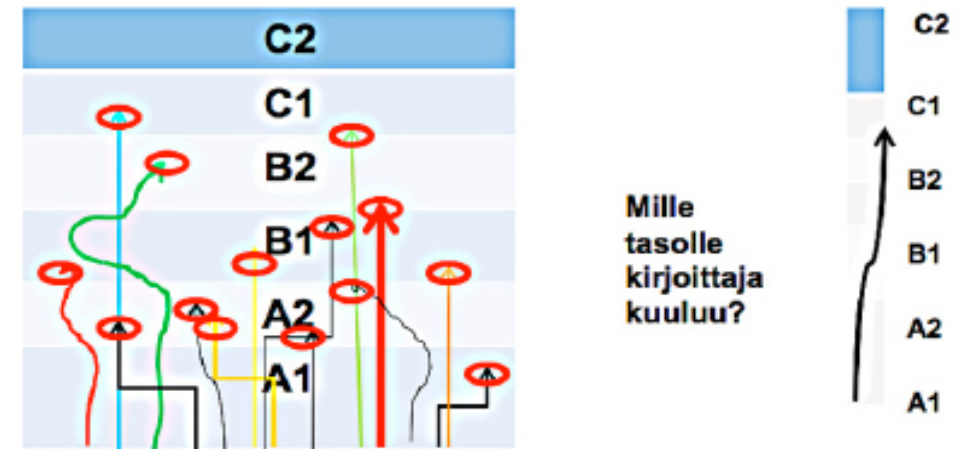
Ovatko kaikki kielet yhtä helppoja tai yhtä vaikeita?

Kielten helppoutta tai vaikeutta tarkasteltaessa nojataan yleensä perusoletukseen: kaikki kielet ovat suurin piirtein yhtä helppoja tai vaikeita. Kaikki maailman lapset oppivat äidinkieltään kutakuinkin samanikäisinä. Näin on, vaikka lapsi olisi kohta synnyttyään siirretty erilaiseen kieliympäristöön. Genetiikalla ei siis voi olla merkitystä äidinkielen oppimiseen.

Toinen perusoletus on, että kaikilla kielillä voidaan tarvittaessa sanoa kaikki asiat. Kielet ovat siis tässä mielessä yhtä ”hyviä”. Kaikki kielet pystyvät muuntautumaan vaihtelevien tarpeiden mukaan. Kieli on perusolemukseltaan dynaaminen, alati muuttuva ja sopeutuu jatkuvasti uusiin tarpeisiin. Ihmiset kehittävät kieltään koko ajan tarpeidensa mukaan.

Tämän vuosituhannen alkuvuosina eräät tutkijat alkoivat kuitenkin väittää, että jotkut kielet olisivat muita helpompia. Tällaisia olisivat esimerkiksi kreolikielet. Kreolikieliä syntyi varsinkin eurooppalaisen kolonialismin vaikutuksesta siirtomaissa, joiden asukkaat joutuivat yhä useammassa tilanteessa tekemisiin siirtomaaisännän kielen kanssa. Kreoli on kieli, jossa useampi kieli on sulautunut toisiinsa. Kreolikieliset ovat oikeita kieliä, joilla on vakiintunut, joskin yleensä muita kieliä yksinkertaisempi kielioppi ja sanasto. Koska kreolikieliset ovat uusia muita yksinkertaisempia, tutkijat johtuivat päättelemään, että mitä vanhem-

Kirjoittajan taitojen sijoittaminen tietylle taitotasolle on ongelmallista sekä opetuksessa että arvioinnissa

Kielioppi, sanasto, mekaaninen kirjoitustaito, tekstin yhtenäisyys, sopivuus tarkoitukseen, sisältö jne.

pi kieli, sitä vaikeampaa sen oppiminen olisi.

Usein kielen opiskelun, vaikkapa suomen, alkuvaiheet ovat vaikeita, koska vain hyvin tavallisilla (ja siis usein käytetyillä) sanoilla on varaa olla epäsäännöllisiä. Hyvä esimerkki tästä on sana mies, jolla on aivan oma taivutus. Jos esimerkiksi rakenteeltaan yksinkertainen esperanto olisi joidenkin äidinkieli, siitä voisi jo 10. ikäpolvessa tulla mutkikas ja epäsäännöllinen.

Ei siis voida sanoa, onko jokin kieli helpompi tai vaikeampi kuin jokin toinen. Kielen vaikeutta on hankala mitata. Vaikeuden kokemukseen vaikuttavia tekijöitä on useita. Esimerkiksi kielitaitotarpeet vaihtelevat. Asiantuntijakieli edellyttää monipuolisempia taitoja kuin jokapäiväinen arjen kieli. Lapsi näyttää oppivan uuden kielen nopeasti, mutta opittavaa on myös vähemmän kuin hänen vanhemmillaan, joiden on päästävä kiinni koulutukseen tai työhön.

Äidinkielen ja muiden ennestään tuttujen kielten etäisyydellä opittavasta kielestä on merkitystä. Samoin opiskelijan ikä vaikuttaa kielen oppimiseen. Lapset oppivat etenkin ääntämisen yleensä aikuisia paremmin. Hattulan kielipanee-

lissakin todettiin, että esiin nousevien konkreettisten tarpeiden vuoksi kotona oppii kielen nopeammin kuin kodin ulkopuolella, jossa kärsivällisiä puhekumppaneita on usein vähemmän.

Opiskelun motivaatioon ja oppimisen helppouteen vaikuttaa myös se, näkee-kö kielen kielioppina vai merkitysten verkostona. Kielikäsitteillä on siis keskeinen merkitys.

Suomen kielen ominaisuuksia

Suomen kielen kirjoitusjärjestelmä on foneettinen, joten äänneillä ja kirjaimilla on luotettava suhde. Ääntämistä helpottaa se, että paino aina sanan ensimmäisellä tavulla. Suomen kielellä on systemaattinen rakenne ja siinä ei ole ulkoa muistettavia kieliopillisia sukuja eikä luokkia.

Suomen kielessä on pieni perussanasto. Sitä vastoin yhdyssanoja ja johdoksia on paljon. Vain noin 17 % suomen sanoista on ”perussanoja”. Esimerkiksi perussanasta kirja voidaan johtaa kirjasto, kirjoa, kirjoittaa jne. tai yhdistää se muihin sanoihin, kuten yhdyssanoissa kirjakauppa tai kirjamesut. Suomen kielessä on myös paljon lainoja muista kielistä, esimerkiksi pankki, posti jne.

Suomen sanojen taivutus mainitaan tavallisesti erityisen vaikeana piirteenä. Joitakin matemaattisesti suuntautuneita oppijoita sen systemaattisuus viehättää, mutta useimpia se hirtittää. On laskettu, että jokaisella suomen nominilla on 2000 eri muotoa ja jokaisella verbillä jopa 12 000. Niitä ei tietenkään opita ulkoa, vaan ne muodostavat systeemin, jonka pohjalta muotoja tuotetaan. Käytännössä taivutus opitaan vähitellen sanojen myötä eikä se ole iso ongelma enää oppimisen keskivaiheilla.

Jos edelliset seikat helpottavat suomen opiskelua, kuunteleminen ei välttämättä ole aina helppoa. Suomelle ovat luonteenomaisia pitkät sanat ja monotoninen puhetapa, jossa intonaatiolla ei erota merkitystä. Käytännössä murteiden ja puhekielen suuri variaatio sekä lyhyet ja pitkät äänneet tuottavat hankaluuksia, samoin johdosten suuri määrä. Suomen kielessä on paljon samalla tavalla alkavia sanoja, joilla on eri merkitys.

Kielen puhuminen on mutkikas motorinen suoritus, joka vaatii paljon harjoitusta ja palautetta sekä sanaston riittävän sujuvaa hallintaa.

Lukemisessa mekaaninen lukutaito on helposti opittavissa, jos hallitsee latinalaisen kirjaimiston. Monet alkuvaiheessa tarvittavat tekstit ovat kuitenkin mutkikkaita ja vaikeasti ymmärrettäviä. Puhuttu ja kirjoitettu kieli eroavat toi-

sistaan huomattavasti.

Kirjoittamisessa vaikeuksia voi tulla pitkissä ja lyhyissä äänneissä, sanamuotojen taivutusmuodoissa sekä pidemmälle mentäessä eri tekstilajien hallinnassa.

Myös opetustavat voivat vaikeuttaa oppimista. Englannin kautta opettaminen tuottaa turhia ongelmia, jonka vuoksi tarvitaan materiaalia eri kieliryhmille. Opiskelussa pidemmälle mentäessä voi syntyä ongelmia oikean muodon valinnassa, tyyliässä, sanojen valinnassa, tavallisesti yhdessä esiintyvien sanojen valinnassa sekä sanajärjestyksen hallinnassa.

Kaikkein vaikein asia monille oppijoille on puhetilaisuuksien vähäisyys. Suomalaiset eivät ole tottuneet kuulemaan suomea, jonka ääntämys ja rakenne poikkeavat heidän omasta kielenkäytöstään, vaikka se olisi aivan ymmärrettävää. Pienikin ääntämyksen vieras vivahde saa monet sulkemaan korvansa tai siirtymään englannin käyttöön. Jos haluamme, että muunkieliset oppivat suomea, meidän on siedettävä ”epätäydellistä” suomen kieltä, sillä puhumaan oppii vain puhumalla.

Esitelmän kirjoittanut puheesta muistiin
Jaakko Juteini -seuran varapuheenjohtaja Jukka O. Mattila